

Reprezentare internă. Operatori pe biți

2 noiembrie 2010

Reprezentarea obiectelor în memorie

Orice *valoare* (parametri, variabile) din program ocupă loc în memorie.

bit = cea mai mică unitate de memorare, are două valori (0 sau 1)

octet (byte) = grup de 8 biți, destul pentru a memora un caracter

E cea mai mică unitate de memorie *adresabilă* direct

(se poate citi/scrie independent: nu putem citi/scrie doar un bit)

Operatorul *sizeof*: dimensiunea *în octeți* a unui tip / unei valori

sizeof(tip) sau *sizeof expresie*

Exemplu: *sizeof(char)* e 1: un caracter ocupă (de obicei) un octet

Un întreg are *sizeof(int)* *octeți* ⇒ 8**sizeof(int)* *biți*

ATENȚIE *sizeof* e un *operator*, evaluat la compilare. NU e o funcție

sizeof și scrierea de programe portabile

Folosim `sizeof`:

pentru a afla câți octeți ocupă o valoare

pentru a determina ce tip de date e suficient pentru a cuprinde o anumită valoare

(de dimensiune dată în octeți)

când vrem să alocăm cantitatea corectă de memorie pentru un obiect Dimensiunea tipurilor *depinde de sistem* (procesor, compilator):

ex. `sizeof(int)` poate fi 2, 4, 8, ... în funcție de sistem

⇒ când avem nevoie de dimensiune (ex. a unui întreg), folosim `sizeof` nu scriem direct 2, 4, etc. în program, poate fi incorect pe alt sistem (programul nu este *portabil* de pe o arhitectură pe alta)

Reprezentarea binară a numerelor

În memoria calculatorului, numerele se reprezintă în binar (baza 2).

Valoarea unui *întreg fără semn*, cu k cifre binare (biți):

$$c_{k-1}c_{k-2} \dots c_1c_0 \text{ (2)} = c_{k-1} * 2^{k-1} + \dots + c_1 * 2^1 + c_0 * 2^0$$

c_{k-1} = bitul *cel mai semnificativ* (superior)

c_0 = bitul *cel mai puțin semnificativ* (inferior)

Exemple: 11111111 e 255; $c_0 = 0 \Rightarrow$ nr. par; $c_0 = 1 \Rightarrow$ nr. impar

Întregi *cu semn*: reprezentate în *complement de 2*

dacă bitul superior e 1, nr. se consideră negativ

valoarea: translatată cu 2^k în jos față de interpretarea fără semn.

$$1c_{k-2} \dots c_1c_0 \text{ (2)} = -2^{k-1} + c_{k-2} * 2^{k-2} + \dots + c_1 * 2^1 + c_0 * 2^0$$

Exemple (pe 8 biți):

11111111 e -1

111111110 e -2

10000000 e -128

Reprezentarea numerelor reale

Numerele reale se reprezintă cu semn, exponent, și mantisă

$$(-1)^{semn} * 2^{exp} * 1.mantisa_{(2)}$$

Pe biți: S EEEEEEEEE MMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM

pt float, 4 octeți: 1+8+23 biți, pt double, 8 octeți: 1+11+52 biți

pt. $0 < E < 255$ obținem numerele $(-1)^S * 2^{E-127} * 1.M_{(2)}$

pt. $E = 0$, numere f. mici (denormalizate): $(-1)^S * 2^{-127} * 1.M_{(2)}$

mai avem: reprezentări pentru ± 0 , $\pm \infty$, erori (NaN)

Precizia numerelor reale e *relativă* la modulul lor (“virgulă mobilă”)

De ex. următorul float > 1 e $1 + 2^{-23}$ (1 pe ultima poz. în mantisă)

La nr. mari, diferența crește \Rightarrow nu toți întregii se pot reprez. ca float!

De ex. $2^{24} + 1 = 2^{24} * (1 + 2^{-24})$, ultimul bit nu are loc în mantisă

\Rightarrow va fi rotunjit în sus sau în jos

Tipuri întregi

Înainte de `int` se pot scrie *calificatori* pentru:

dimensiune: `short`, `long` (în C99 și `long long`)

semn: `signed` (implicit, dacă e omis), `unsigned`

Cele două se pot combina; `int` poate fi omis: (ex. `unsigned short`)

`char`: poate fi `signed char` $[-128, 127]$ sau `unsigned char` $[0, 255]$

`int`, `short`: ≥ 2 octeți, minim $[-2^{15}, 2^{15} - 1] = [-32768, 32767]$

`long`: ≥ 4 octeți, acoperă minim $[-2^{31} (-2147483648), 2^{31} - 1]$

`long long`: ≥ 8 octeți, acoperă minim $[-2^{63}, 2^{63} - 1]$

`unsigned` are dimensiunea tipului cu semn: $[0, 2^{8b} - 1]$ ($b = \text{nr. octeți}$)

$\text{sizeof}(\text{short}) \leq \text{sizeof}(\text{int}) \leq \text{sizeof}(\text{long}) \leq \text{sizeof}(\text{long long})$

Pe fiecare sistem limitele sunt constante (macro-uri) definite în `limits.h`

`INT_MIN`, `INT_MAX`, `UINT_MAX` (ex. 65535), la fel pt. `CHAR`, `SHRT`, `LONG`

C99: `stdint.h` definește tipuri de dimensiune precizată (cu/fără semn)

`int8_t`, `int16_t`, `int32_t`, `int64_t`, `uint8_t`, `uint16_t`, `uint32_t`, `uint64_t`

Constante de tipuri întregi

Constante întregi: se pot scrie în program doar în baza 8, 10, 16
în baza 10: scrise obișnuit; ex. -5
în baza 8: cu prefix cifra zero; ex. 0177 (127 zecimal)
în baza 16: cu prefix 0x sau 0X; ex. 0xA9 (169 zecimal)
sufix u sau U pentru unsigned, ex. 65535u
sufix l sau L pentru long ex. 0177777L

Constante de tip caracter

caractere tipăribile, între ghilimele simple: '0', '!', 'a'

caractere speciale:	'\0'	nul	'\a'	alarm	
'\b'	backspace	'\t'	tab	'\n'	newline
'\v'	vert. tab	'\f'	form feed	'\r'	carriage return
'\"'	ghilimele	'\''	apostrof	'\\'	backspace

caractere scrise în octal (max. 3 cifre), ex: '\14'

caractere scrise în hexazecimal (prefix x), ex. '\xff'

Tipul caracter e tot un tip întreg (de dimensiuni mai mici).

○ constantă caracter folosită în expresii e convertită automat la `int`

Tipuri reale

Numerele reale: reprezentate ca $semn \cdot (1 + mantisa) \cdot 2^{exponent}$

Domeniul de valori e simetric față de zero

Precizia e *relativă* la mărimea numărului (în modul)

Exemple de *limite* (`float.h`, compilator gcc / i386 / 32 biți / Linux):

float: 4 octeți, între cca. 10^{-38} și 10^{38} , 6 cifre semnificative

FLT_MIN 1.17549435e-38F FLT_MAX 3.40282347e+38F

FLT_EPSILON 1.19209290e-07F // nr.min. cu 1+eps > 1

double: 8 octeți, între cca. 10^{-308} și 10^{308} , 15 cifre semnificative

DBL_MIN 2.2250738585072014e-308 DBL_MAX 1.7976931348623157e+308

DBL_EPSILON 2.2204460492503131e-16 // nr.min. cu 1+eps > 1

long double: pentru precizie și mai mare (12 octeți)

Constante reale: pot fi scrise în următoarele forme:

cu punct zecimal; optional semn și exponent (prefix e sau E)

 în mantisă, partea reală sau cea zecimală pot lipsi: 2. .5

Implicit, au tip double; cu sufix f sau F: float; l sau L: long double

Se recomandă double pentru precizie suficientă în calcule;

funcțiile din `math.h` au tip double, și variante cu sufix: `sin`, `sinf`, `sinl`

Atenție la depășiri și precizie!

`int` (chiar `long`) au domeniu de valori mic (pe 32 biți: cca ± 2 miliarde)
Pentru multe calcule cu întregi mari (factorial, etc.), e insuficient
 \Rightarrow folosim reali (`double`): domeniu de valori mare, dar precizie limitată:
dincolo de $1E16$ tipul `double` nu mai distinge doi întregi consecutivi !

O valoare zecimală nu e reprezentată neapărat precis în baza 2,
poate fi o fracție periodică: $1.2_{(10)} = 1.(0011)_{(2)}$
`printf("%f", 32.1f);` va scrie 32.099998

În calcule: pierderi de precizie \Rightarrow rezultatul poate diferi de cel exact
 \Rightarrow decât `x==y` e mai robust să testăm `fabs(x - y) < ceva foarte mic`
pentru *ceva foarte mic* ales în funcție de specificul problemei

Diferențe mai mici de limita preciziei nu se pot reprezenta
 \Rightarrow pentru `x < DBL_EPSILON` (cca. 10^{-16}) avem `1 + x == 1`

Operatori pe biți

Oferă acces la reprezentarea binară a datelor în memorie
facilități apropiate limbajului mașină (de asamblare)

Pot fi folosiți doar pentru operanzi de orice tip întreg

- & ȘI bit cu bit (1 doar când ambii biți sunt 1)
- | SAU bit cu bit (1 dacă cel puțin un bit e 1)
- ^ SAU exclusiv bit cu bit (1 dacă *exact* unul din biți e 1)
- ~ complement bit cu bit (valoarea opusă: 1 pt. 0, 0 pt. 1)
- << deplasare la stânga cu număr indicat de biți
(se introduc la dreapta biți de 0, cei din stânga se pierd)
- >> deplasare la dreapta cu număr indicat de biți
(se introduc la stânga biți de 0 dacă numărul e fără semn)
altfel depinde de implementare (ex. se repetă bitul de semn)
⇒ cod neportabil pe alt sistem, nu folosiți pt. nr. cu semn!

Toți operatorii lucrează simultan pe *toți* biții operanzilor.

nu modifică operanzii, ci dau un rezultat (ca și alți operatori uzuali)

Proprietăți ale operatorilor pe biți

$n \ll k$ are valoarea $n \cdot 2^k$ (dacă nu apare depășire)

$n \gg k$ are valoarea $n/2^k$ (pentru n fără semn; împărțire întreagă) Deci

$1 \ll k$ are doar bitul k pe 1 \Rightarrow e 2^k pentru $k < 8 \cdot \text{sizeof}(\text{int})$

$\sim(1 \ll k)$ are doar bitul k pe 0, restul pe 1

0 are toți biții 0, ~ 0 are toți biții 1 (nr. cu semn = -1)

complementul păstrează semnul tipului, deci $\sim 0_u$ e fără semn (UINT_MAX)

$\&$ cu 1 păstrează valoarea, $\&$ cu bitul 0 e întotdeauna 0

$n \& (1 \ll k)$ *testează* (e nenul) dacă bitul k din n e 1

$n \& \sim(1 \ll k)$ *resetează* (pune pe 0) bitul k în rezultat

$|$ cu 0 păstrează valoarea, $|$ cu bitul 1 e întotdeauna 1

$n | (1 \ll k)$ *setează* (pune pe 1) bitul k în rezultat

\sim cu 0 păstrează valoarea, \sim cu 1 schimbă valoarea bitului în rezultat

$n \sim (1 \ll k)$ *schimbă* valoarea bitului k în rezultat

Crearea și selectarea unor tipare de biți

& cu 1 nu schimbă, & cu 0 face 0 | cu 0 nu schimbă, | cu 1 face 1

Valoarea dată de biții 0-3 din n: ȘI cu $0\dots01111_{(2)}$ $n \& 0xF$

Resetăm biții 2, 3, 4 din n: ȘI cu $\sim 0\dots011100_{(2)}$ $n \&= \sim 0x1C$

Setăm biții 1-4 din n: SAU cu $11110_{(2)}$ $n = n | 0x1E$ $n |= 036$

Schimbăm biții 0-2 din n: XOR cu $0\dots0111_{(2)}$ $n = n \wedge 7$

⇒ cu operația și *masca* potrivită din 1 și 0 (scrisă ușor în hexa/octal)

Pentru lucrul cu număr de biți dați de o variabilă:

Întregul cu toți biții 1: ~ 0 (cu semn) sau $\sim 0u$ (fără semn)

Întregul cu k biți din dreapta 0, restul 1: $\sim 0 \ll k$

Întregul cu k biți din dreapta 1, restul 0: $(1 \ll k) - 1$ sau $\sim(\sim 0 \ll k)$

$\sim(\sim 0 \ll k) \ll p$ are k biți pe 1, începând de la bitul p, și restul pe 0

$(n \gg p) \& \sim(\sim 0 \ll k)$

n deplasat cu p poziții și ștergem toți biții mai puțin ultimii k

$n \& (\sim(\sim 0 \ll k) \ll p)$

ștergem toți biții în afară de k biți începând cu cel de ordin p

Conversii explicite și implicite de tip

Conversii implicite: În expresii `char`, `short` se convertesc la `int`
Tipul de dimensiune mai mică e convertit la cel de mărime mai mare
La dimensiuni egale, tipul cu semn e convertit la tipul fără semn
În expresii mixte întreg-real, întregii sunt convertiți la reali

Conversii la atribuire: se trunchiază când membrul stâng e mai mic !

```
char c; int i;    c = i; // pierde biții superiori din i
```

ATENȚIE: partea dreaptă e evaluată întâi, independent de cea stângă

```
unsigned eur_rol = 37000, usd_rol = 24000 // curs de schimb
```

```
double eur_usd = eur_rol / usd_rol; // rezultatul e 1 !!!
```

(împățirea întregă e *înainte* de a face conversia prin atribuire la real)

Atribuind real la întreg, se trunchiază spre zero (partea fracționară)

Conversia explicită (type cast): `(numetip) expresie`

expresia e convertită ca și cum ar fi atribuită la o valoare de tipul dat

```
ex. eur_usd = (double)eur_rol / usd_rol // real/intreg dă real
```

Atenție la semn și depășire

ATENȚIE în funcție de sistem, char poate fi signed sau unsigned
⇒ determină semnul dacă bitul 7 e 1, și valoarea în conversia la int
getchar/putchar lucrează cu valori convertite din unsigned char la int

ATENȚIE: practic orice operație aritmetică poate provoca depășire !
`printf("%d\n", 1222000333 + 1222000333); // -1850966630`
(rezultatul are cel mai semnificativ bit setat, și e considerat negativ)
`printf("%u\n", 2154000111u + 2154000111u); // trunchiat la 4032926`

ATENȚIE la comparații și conversii cu semn / fără semn
`if (-5 > 4333222111u) printf("-5 > 4333222111 !!!\n");`
pentru că -5 convertit la unsigned are valoare mai mare !

Comparații corecte între int i și unsigned u:

`if (i < 0 || i < u) respectiv if (i >= 0 && i >= u)`
(compară i cu u doar dacă i e nenegativ)